

**OTO TAMİRHANELERİNDE ÇALIŞAN ÇOCUK İŞÇİLERİN SAĞLIKLARINI
KORUYUCU DAVRANIŞLARI İLE İŞ ORTAMI VE ÇALIŞMA
KOŞULLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

**The Evaluation of the Working Environment and Working Conditions
as Well as the Preventive Health Behaviours of the Child Laborers**

Employed in the Auto Repair and Maintenance Shops

Ulviye YILMAZ¹, Meral BAYAT²

Özet : Bu araştırma oto tamirhanelerinde çalışan çocuk işçilerin sağlıklarını koruyucu davranışları ile iş ortamı ve çalışma koşullarının değerlendirilmesi amacıyla Malatya il sınırları içinde Öz-San ve Yeni Sanayi Sitesinde çalışan 115 çocuk üzerinde yapılmıştır. Verilerin hesaplanmasında ki-kare, yüzdeler hesaplanması ve Fisher kesin ki-kare testi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, çocukların % 81.8'inin 16-18 yaş grubunda olduğu, %53'ünün 11-14 yaşlarında işe başladığı, %45.2'sinin çıraklık ve mesleki eğitime devam ettiği saptanmıştır. Çocukların % 42.6'sının aylık 101-200 milyon arasında ücret aldığı, %61.7'sinin günde 11-12 saat çalıştığı, % 78.2'sinin yıllık izin kullanmadığı, %89.6'sının işe girişte, %98.3'ünün de çalışma süresince periyodik muayene olmadığı, %7'sinin de işveren tarafından sigortalandığı belirlenmiştir. İşyerlerinin %7.8'inde havalandırma sistemi, %62.6'sında ilk yardım dolabı, %7'sinde ise yemek yenilen özel bir oda olduğu belirlenmiştir.

Araştırmada bütün iş türlerinde çalışan çocukların yeterli kişisel koruyucu kullanmadığı saptanmıştır. Kişisel koruyucu kullanma durumu ile yaş, çalışma süresi ve çıraklık eğitime devam arasındaki ilişki anlamlı bulunmamıştır. ($p>0.05$).

Anahtar kelimeler: Oto tamirhaneleri, çalışan çocuklar, iş sağlığı, çalışma şartları, hemşirelik

Summary : This research was carried out in order to evaluate the working conditions and working environment as well as the preventive health behaviours of the child laborers employed in the auto repair and maintenance shops based on the 115 child laborers working in the Öz-san and New Industrial Zone located within the borders of Malatya province. Chi-square test and Fisher's exact test were utilized for analysing the data. According to the results of this research, of those child laborers who participated in this research, 81.8 percent were at 16-18 age group. 53 percent started to work between the ages of 11-14, 45.2 percent were attending the Apprenticeship and Occupational Training School. 42.6 percent earned 101-200 Million Turkish Liras per month, 61.7 percent worked for 11-12 hours during a day and 78.2 percent were not allowed to use their annual leaves. 7.0 percent were provided with social insurance by their employers. Our study showed that most of the repair and maintenance shops had drinkable water and some of them had proper ventilation systems and dining hall. It was found that working children did not use enough adequate protective equipments. Relationship was not found meaningful between the situation being used personal protective equipment and the conditions such as age, duration of working and being attended Apprenticeship and Occupational Training School ($p>0.05$).

Key words: Auto repair and maintenance shops, child laborers, laborer health, working conditions, nursing

Günümüzde çocuk işçiliğinin önlenmesi ve çalışma şartlarının iyileştirilmesi öncelikli dünya sorunlarından biri olarak ele alınmaktadır. Dünyada 250 ile 400

milyon arasında çocuk aktif olarak çalışmaktadır. Bu çocukların büyük çoğunluğu haftada 40 saatin üzerinde ve sigortasız çalışmaktadır. Ülkemizde ise yaklaşık 3.8 milyon çocuk çalışmakta olup bunların büyük çoğunluğu yaşına uygun olmayan işlerde ve güç koşullarda çalışmaktadır(1-3).

¹ Bilim Uzm, Erc. Ün.Sağlık Bil.Ens.Hemşirelik AD, Kayseri
² Yrd.Doç.Dr.Erc. Ün.Atatürk SYO, Hemşirelik AD, Kayseri

Ülkemizin sosyo-ekonomik gerçekleri çocuk işçiliği sorununun devam edeceğini göstermektedir. Bu durumda çalışan çocuk ve yetişkin işçilerin sağlığının korunması, iş güvenliğinin sağlanması için gereken sorumlulukların yerine getirilmesi önem taşımaktadır. Çocuk Hakları Bildirgesi'ne göre, çocukların sömürüden, bedensel, akılsal ve ahlaki gelişimlerine uygun olmayan işlerden korunması gerekmektedir (4). Çünkü çocukluk çağı, çocuğun sürekli büyüme, gelişme değişme sürecinde olduğu, fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden erişkinliğe hazırlandığı bir dönemdir. Bu bağlamda çocukların çalıştırılması, çocuğun, fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu çalışma ile çalışan çocukların iş ortamlarının, çalışma koşullarının, sağlıkları için risk oluşturan faktörlerin ve sağlığı koruyucu davranışlarının değerlendirilerek, yapılacak düzenlemeler hakkında bu konu ile ilgili tüm ekibe yol göstermesi amaçlanmıştır.

Bu araştırma Malatya Öz-San ve Yeni Sanayi Sitesi oto tamirhanelerinde çalışan çocuk işçilerin sağlıklarını koruyucu davranışları ile iş ortamı ve çalışma koşullarının değerlendirilmesi amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırma Malatya Öz-San ve Yeni Sanayi Sitesinde 1-30 Ekim 2002 tarihleri arasında yapılmıştır. Öz-San Sanayi Sitesinde 62, Yeni Sanayi Sitesinde 77 olmak üzere toplam 149 oto tamir atölyesi bulunmaktadır. Bu atölyelerde 150 usta ve 127 çocuk işçi çalışmaktadır. Araştırmanın evrenini 127 çocuk oluşturmakta olup evrenin tamamı çalışma kapsamına alınmıştır, ancak çocuklardan 2'si ustası izin vermediği, 10 çocuk ile veri toplama formunun ön uygulaması kapsamında görüşüldüğü için araştırmaya alınmamıştır. Bu nedenle 115 çocuk değerlendirmeye alınmıştır.

Çocukların sosyo-demografik özellikleri, iş ortamı, çalışma koşulları ve sağlığı koruyucu davranışlarını içeren 47 sorudan oluşan anket formu araştırmacı tarafından literatürden yararlanılarak hazır-

lanmıştır. Anket formu uygulanmasına 1 Ekim 2002 tarihinde başlanmış, her iki sanayi sitesindeki tüm atölyeler gezilerek 12-18 yaş grubu çocuklarla görüşülmüş, dört haftada anketlerin doldurulması tamamlanmıştır.

Veri toplama formunda kişisel koruyucu kullanımı değerlendirilirken; Yapılan iş türüne özel kişisel koruyucu araçların hepsini sürekli kullananların koruyucu kullanma durumları yeterli, yapılan iş türüne göre mutlaka kullanılması gereken kişisel koruyucuları en az ikisini sürekli kullananların koruyucu kullanma durumları kısmen yeterli, yaptıkları iş türüne göre kişisel koruyucuyu ara sıra kullanan veya hiç kullanmayanların koruyucu kullanma durumları ise yetersiz olarak kabul edilmiştir.

Buna göre boya kaporta, elektrik kaynağı, oksijen kaynağı gibi iş dallarında çalışanların yeterli kişisel korunma için, iş elbisesi, eldiven, gözlük veya yüz siperi, maske, ayak-bacak ve işitme koruyucusu kullanmaları gerekmektedir. Zımparalama-taşlama işinde çalışanların eldiven hariç, tamir-parça değişimi ve akü tamirinde çalışanların ise işitme koruyucusu hariç sıralanan bütün kişisel koruyucuları kullanmaları gerekmektedir. Zımparalama-taşlama işinde iş elbisesi, eldiven ve gözlük, boya-kaporta ve akü tamirinde iş elbisesi ve maske, elektrik ve oksijen kaynağında iş elbisesi, gözlük veya yüz siperi, tamir işinde de iş elbisesi ve eldiven kullananların kişisel koruyucu kullanımları kısmen yeterli kabul edilmiştir.

Verilerin değerlendirilmesi bilgisayar ortamında yapılmıştır. Verilerin istatistiksel analizinde yüzdelik, dört gözlü ve çok gözlü düzenlerde ki-kare ve fisher kesin ki-kare testi kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırma kapsamına alınan çocukların %81.8'inin 16-18 yaş grubunda, %55.7'sinin ortaokul mezunu olduğu, %45.2'sinin Çıraklık Eğitim Merkezine devam ettiği, %53'ünün 11-14 yaşlarında işe başladığı saptanmıştır. Bu araştırmada çocuklardan %61.7'sinin günlük 11-12 saat gibi çok uzun süre çalıştığı, %44.3'ünün günlük yarım ile bir saat arasında dinlendiği saptanmıştır. Ayrıca çocuklardan sadece %9.6'sı yıllık izin kullanırken, çoğunlu-

ğunun (%78.2) izin kullanmadığı, %89.6'sının işe girişte, %98.3'ünün de çalışma süresince periyodik muayene olmadığı, %48.7'sinin sosyal güvencesi olmadığı belirlenmiştir (Tablo I). Bu araştırmada çocukların çalıştıkları işyerlerinin %89.6'sında içme ve kullanma suyu, %91.3'de lavabo, %43.5'inde banyo, %56.5'inde soyunma odası, %

46.1'inde soyunma dolabı, %89.6'sında tuvalet, %100'ünde çöp atılacak uygun yer olduğu saptanmıştır. Ayrıca işyerlerinin %7.8'inde havalandırma sistemi, %62.6'sında ilk yardım dolabı, %7'sinde ise yemek yenilen özel bir oda olduğu belirlenmiştir.

Tablo I. Çocukların çalışma koşullarına göre dağılımı (n=115)

Çalışma Koşulları	Sayı	%
Günlük Çalışma Süresi		
8 saat ve altı	6	5.3
9-10 saat	38	33.0
11-12 saat	71	61.7
Günlük Dinlenme Süresi		
½ saatin altı	23	20.0
½ -1 saat	51	44.3
1- 1,5 saat	41	35.7
Yıllık İzin Kullanma Durumu		
Ücretli İzin Kullanıyor	11	9.6
Ücretsiz izin kullanıyor	14	12.2
İzin Kullanmıyor	90	78.2
Aldıkları Ücret (aylık)		
25-50 Milyon	12	10.4
51-100 Milyon	62	54.0
101-200 Milyon	41	35.6
İşe Giriş Muayenesi		
Olan	12	10.4
Olmayan	103	89.6
Periyodik muayene		
Oluyor	2	1.7
Olmuyor	113	98.3
Sosyal Güvence		
Çıraklık Eğitim Güvencesi	36	31.3
İşveren Güvencesi	8	7.0
Diğer	15	13.0
Sosyal Güvencesi Yok	56	48.7

Tablo II. Çocukların çalıştıkları iş türünde aldıkları kişisel önlemlerin yeterlilik durumuna ve yaş gurubu, çalışma süresi, ÇEM'e devama göre dağılımı

İş Türü	Yeterlilik Durumu	Yaş Grubu			Çalışma Süresi			ÇEM'e Devam		
		12-15 %	16-18 %	SD = 1 X - P	0-2 yıl %	2 ve ↑ %	SD = 1 X - P	Ediyor %	Etmiyor %	SD = 1 X - P
Zımparalama	Kısmen Yeterli	28.6	40.4	X ² =0.36	33.3	43.8		41.2	36.0	
	Yetersiz	71.4	59.6	p>0.05	66.7	56.2	X ² =0.66	58.8	64.0	X ² =0.11
	Toplam	100.0	100.0		100.0	100.0	p>0.05	100.0	100.0	p>0.05
Boyama	Kısmen Yeterli	0.0	85.7	X ² =4.28	66.7	88.9		85.7	75.0	
	Yetersiz	100.0	14.3	p>0.05	33.3	11.1	X ² =1.11	14.3	25.0	X ² =0.23
	Toplam	100.0	100.0		100.0	100.0	p>0.05	100.0	100.0	p>0.05
Elektrik kay	Kısmen Yeterli	50.0	50.0	X ² =0.11	41.7	55.0		61.1	35.7	
	Yetersiz	50.0	50.0	p>0.05	58.3	45.0	X ² =0.53	38.9	64.3	X ² =2.0
	Toplam	100.0	100.0		100.0	100.0	p>0.05	100.0	100.0	p>0.05
Oksijen kay	Kısmen Yeterli	0.0	31.8	X ² =0.89	11.1	40.0		20.0	35.7	
	Yetersiz	100.0	68.2	p>0.05	88.9	60.0	X ² =2.27	80.0	64.3	X ² =0.6
	Toplam	100.0	100.0		100.0	100.0	p>0.05	100.0	100.0	p>0.05
T.Parça Deg.	Kısmen Yeterli	0.0	15.3	X ² =0.33	10.0	20.0		33.3	0.0	
	Yetersiz	100.0	84.7	p>0.05	90.0	80.0	X ² =0.28	66.7	100.0	X ² =3.4
	Toplam	100.0	100.0		100.0	100.0	p>0.05	100.0	100.0	p>0.05
Akü Tamiri	Kısmen Yeterli	0.0	14.3	X ² =0.77	20.0	0.0		0.0	14.3	
	Yetersiz	100.0	85.7	p>0.05	80.0	100.0	X ² =1.52	100.0	85.7	X ² =0.7
	Toplam	100.0	100.0		100.0	100.0	p>0.05	100.0	100.0	p>0.05

Çocukların çalıştıkları iş türünde aldıkları kişisel önlemlerin kısmi yeterlilik durumu ile yaş grubu, çalışma süresi ve çıraklık eğitim merkezine devam etme durumları arasında ilişki olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$ Tablo II). Araştırmada çocukların % 43'ü iş bitiminde, yemeklerden önce ve sonra ellerini yıkarken, %53'ünün her gün banyo yaptığı, % 4.3'ünün her zaman öğün atladığı, %37.4'ünün de sigara içtiği saptanmıştır. Bu araştırmada çocukların %100'ünün iş elbisesi kullandığı, ancak % 73'ünün günlük giysilerini iş elbisesine dönüştür-

düğü, zımparalama ve elektrik kaynağı işini yapanların yaklaşık %40'mın gözlük veya yüz siperi kullandığı, boyama işini yapanları %66.7'sinin maske kullandığı, tüm iş dallarında eldiven kullanma durumunun yaklaşık %15 veya daha az olduğu saptanmıştır. Buna göre zımparalama-taşlama yapanların %39'u, boyama yapanların %80'ninin koruyucu kullanma durumlarının kısmen yeterli olduğu saptanmıştır (Tablo III).

Tablo III. Çocukların yaptığı iş türlerine göre aldıkları kişisel önlemlerin yeterlilik durumunun dağılımı

İş Türü	Alınan Kişisel Önlemler					
	Kısmen Yeterli		Yetersiz		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Zımparalama	23	39.0	36	61.0	59	100.0
Boyama	12	80.0	3	20.0	15	100.0
Elektrik Kaynağı	16	50.0	16	50.0	32	100.0
Oksijen Kaynağı	7	29.2	17	70.8	24	100.0
Tamir İşi	2	13.3	13	86.7	15	100.0
Akü Tamiri	1	8.3	11	91.7	12	100.0

TARTIŞMA

Çocukluk çağı, çocuğun sürekli büyüme, gelişme, değişme sürecinde olduğu, fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden erişkinliğe hazırlandığı bir dönemdir(5). Bu nedenle çocukların erken yaşta, güç koşullarda çalışmalarının sağlıklarını olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Çalışan çocuklarla ilgili uluslar arası sözleşmenin 58/2. maddesinde; On beş yaşın altındaki çocukların kamu ve özel birimlerde istihdam edilemeyeceği ve çalıştırılmayacağı bildirilmektedir(6). Bu araştırmada 10-15 yaş arası çalışan çocuklar % 18.2 gibi düşük bir oranda olduğu ve %55.7'sinin de ortaokul mezunu olduğu belirlenmiştir. Görak ve Gülçiçeğ'in(7) çalışan çocuklarla ilgili yaptığı bir çalışmada, çocukların % 40'ının 10-15 yaş grubunda olduğu, Çetinkaya, Ceyhan ve Eğri'nin (8) yaptığı

ğ diğ er bir çalışmada ise 15 yaş altındaki çocukların %39.3 oranında olduğu saptanmıştır. Türkiye'de ILO/IPEC projesi '7 iş kolu örneği' araştırmasında çocukların %90'ının ilkökul mezunu olduğu % 1'inin hiç okula gitmediği, %60'ının da çıraklık okuluna devam ettiği saptanmıştır(9). Araştırmamızda çalışan çocukların işe başlama yaşlarının ve eğitim düzeylerinin yüksek olmasının nedeninin 1997 yılında başlayan 8 yıllık kesintisiz temel eğitim programından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmada çocukların %45.2'sinin Çıraklık Eğitim Merkezine devam ettiği saptanmıştır. Konaç, Zeytinoğlu ve Ülkü(10) yaptıkları bir çalışmada işverenlerin çoğunun çocukları çıraklık eğitime göndermede gönülsüz oldukları, okul başarılarının da önemsenmediği belirtilmektedir.

Literatürdeki diğer çalışmalarda(9,10) ve bu çalışmada çıraklık eğitimine gitmeyen çocukların oranı beklenenin çok üstündedir. Bu durum iş gücü kaybı olmaması için işverenlerce çocukların bu merkeze gönderilmediği, ya da çalışan bazı çocukların çıraklık eğitim merkezine giriş şartlarını taşımadığını (yaşın küçük olması, ilköğretim mezunu olmama veya çırakların kendi çalıştıkları alan ile ilgili bölüm bulunmaması) düşündürmektedir.

Ülkemizde 2003' yılında yürürlüğe giren yeni İş Kanununda günlük yedi buçuk saatten fazla çalışılan işlerde, bir saat ara dinlenmesi yapılması gerektiği belirtilmektedir(11). Bu çalışmada çocukların %61.7'sinin günde 11-12 saat çalıştığı, %44.3'ünün günlük dinlenme sürelerinin yarım ile bir saat olduğu, %54'ünün aylık 51-100 milyon arasında ücret aldığı saptanmıştır(Tablo I). Literatürdeki çalışmalar(8,9) ve DİE'nin Çocuk İşgücü Anketinde, çocukların %80 ve üzerinde bir oranla günlük 10-12 saat veya daha fazla çalıştığı, buna karşılık işverenler tarafından ek bir ücret ödenmediği belirlenmiştir. Bu durum çocuğun emeğinin işverenlerce önemli ölçüde istismar edildiği, çocuk işçilerin de yaşlarının küçük olması ve ileride meslek sahibi olmak ve işyeri açabilmek için uzun çalışma sürelerine katlanmak mecburiyetinde kaldıklarını düşündürmektedir.

Sosyal güvenlik, ülkede yaşayanlar arasında hiçbir ayırım gözetmeksizin toplumun bütün fertlerinin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak tarzda, bugünlerini ve yarınlarını güven altına almayı kendine hedef tayin eden bir sistemler bütünüdür. Sosyal Sigortalar ise mesleki, fizyolojik ve sosyo-ekonomik risklerden dolayı fertlerin geçinme ve yaşama ihtiyaçlarını karşılayan 'Devlet' teminatına dayalı bir sistemdir (12). Bu nedenle özellikle çocukların sosyal güvenliğinin sağlanması önemli ve gereklidir. Çünkü çocuk, gelişimsel özelliği bakımından öncelikli korunması gereken bir risk grubu oluşturmaktadır. Araştırmada çocukların %31.3'ü çıraklık eğitim merkezince, %7.0'ı da işveren tarafından sigortalandığı belirlenmiştir. Bu durum işverenlerin çalıştırdıkları her çocuğun çıraklık sözleşmesini yapmayarak ve kalfalığı bitiren çocukları da sigortalamayarak çocukları bu açıdan istismar ettiği söylenebilir.

İş Kanununun 80. maddesi 13-18 yaş grubu çocukların, herhangi bir işe alınmadan önce işyeri hekimi, işçi sağlığı dispanserleri, bunların bulunmadığı yerlerde en yakın sağlık kuruluşundaki tabiplere muayene ettirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca çocukların işin niteliğine ve şartlarına vücut yapılarının dayanıklı olduğunun raporla belirlenmesi ve çocukların 18 yaşını dolduruncaya kadar her altı ayda bir doktor muayenesinden geçirilmesi gerektiğini bildirmektedir(13). Bu çalışmada çocuklarda işe giriş muayenesi olma %10.4, düzenli aralıklarla muayene olma % 1.7 gibi son derece az oranlarda olduğu saptanmıştır (Tablo I).

Vargel ve Bilir'in(14) yaptığı bir çalışmada çocukların %90'ının işe giriş, %59'unun ise periyodik muayene olmadığı saptanmıştır. Vargelin çalışmasında periyodik muayene oranının yüksek olmasının nedeninin, çalışma yapılan yerdeki iş müfettişlerinin veya sağlık müdürlüğünün bu konudaki hassasiyetinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Bu çalışmada muayene olma durumunun düşük olması, işverenlerin kendi sağlıklarını ve yanında çalıştırdıkları işçilerin sağlığını koruma bilincinde olmadığını ve bu konudaki yasal düzenlemelere uyulmadığını düşündürmektedir.

Bu çalışmada işyerlerinin %56.5'inde banyo, %8.7'sinde lavabo, %97'sinde yemek yenilebilecek özel bir oda bulunmadığı saptanmıştır. Bazı işyerlerinde de insanın en temel gereksinimlerinden birisi olan suyun olmadığı belirlenmiştir. Bu durumda boya, vernik, tiner, gazyağı, benzin, asit gibi birçok zararlı kimyasalların bulunduğu bu işyerlerinde çalışan işçilerin, el-yüz temizliği, banyo gibi en temel hijyen gereksinimini sağlarken zorluk yaşadıklarını, ayrıca yemek yerken çeşitli kimyasalların olduğu ortamda yemek yediklerini, bu durumda işçilerin sağlığını olumsuz etkilediğini düşündürmektedir.

Ülkemizde her yıl meslek hastalıkları ve iş kazaları nedeni ile bir çok çalışan çocuk yaralanmakta ve iş göremez duruma gelmektedir. Bunun nedeni daha çok işyerindeki emniyetsiz koşullar, dikkatsizlik, ihmal ve bilgi eksikliğidir (15). İşyeri ortamının meslek hastalıkları ve kaza oluşmasını engelleyecek şekilde düzenlenmiş olması, erişkin işçi

ve gelişimsel özelliği bakımından çocuk işçi açısından da son derece önemlidir. Bu bağlamda işçilerin meslek hastalıkları ve iş kazalarını önlemeye yönelik girişimleri önem kazanmaktadır. Araştırmada çocuklardan hiç birinin kullanmaları gereken kişisel koruyucuların tümünü kullanmadıkları saptanmıştır. Bununla birlikte zımparalama-taşlama yapanların % 39'u, boyama yapanların %80'i, elektrik kaynağı yapanlarında %50'sinin koruyucu kullanma durumlarının kısmen yeterli olduğu bulunmuştur (Tablo III). Çocukların çalıştıkları iş türünde aldıkları kişisel önlemlerin kısmi yeterlilik durumu ile yaş grubu, çalışma süresi ve çıraklık eğitim merkezine devam etme durumları arasında ilişki olmadığı belirlenmiştir (p>0.05 Tablo II). Bu çalışmada yaş, çalışma süresi ve çıraklık eğitim merkezine devam etme ile kişisel koruyucu kullanımı arasında beklenen ilişkinin görülmemesi çarpıcıdır. Oysa yaş ilerledikçe, deneyim ve eğitim arttıkça sağlığa zararlı davranışların bilinmesi ve önlem alınması beklenmektedir. Bu durum işçilerin çalıştıkları sürede işin sağlığa zararlı yönlerini öğrenmediği ya da bunu yeterince önemsemediğini düşündürmektedir.

Araştırmada çocukların %100'ünün iş elbisesi kullandığı, ancak %73'ünün günlük giysilerini iş elbisesine dönüştürdüğü saptanmıştır. Zımparalama ve elektrik kaynağı işini yapanların yaklaşık % 40'ının gözlük veya yüz siperi kullandığı, boyama işini yapanları %66.7'sinin maske kullandığı, tüm iş dallarında eldiven kullanma durumunun yaklaşık %15 veya daha az olduğu saptanmıştır. Bu durum işyerindeki zararlı kimyasal maddelerin deriye temas ederek zarar vermesi, aynı zamanda cilt yüzeyinden de emilerek çocukların sağlığı için risk oluşturması açısından son derece önemlidir. Çocukların kullandığı bu koruyucular incelendiğinde uygun standartlarda olmadığı belirlenmiştir. Örneğin bir toz maskesini boyama işinde kullanabilmektedirler. Aynı zamanda çocuklar, kendilerine ait kişisel koruyucularının olmadığını, atölyede bulunan bir tek koruyucunun isteyen herkes tarafından kullanıldığını belirtmişlerdir. Bu durumda kişisel koruyucu cihazın çocuğun ölçüsüne uymayacağı için koruyuculuğunun azalması ve farklı kişiler tarafından kullanılması nedeni ile de

enfeksiyon tehlikesini artıracakları açıktır. Pekşen, Dabak ve Önder'in(16) yaptığı çalışmada işçilerin % 39.5'inin işyerinde koruyucu malzeme kullandığı saptanmıştır. Literatürdeki diğer çalışmaların(15,16) ve bu çalışmanın bulguları, işçi sağlığının korunması için son derece önemli olan bu koruyucuları ustaların almak istemediğini, zorunluluktan ziyade lüks olarak gördüklerini ve bu konunun önemini bilmediklerini, ayrıca yapılan denetimlerinde yetersiz olduğunu düşündürmektedir.

Bu araştırmanın sonucunda çocukların olumsuz iş ortamında uzun süre düşük ücretle çalıştırıldığı, çalışma sırasında kişisel koruyucu teçhizatları yeterli kullanmadığı, işverenlerin mevcut yasal düzenlemelere büyük ölçüde uymadığı, dolayısıyla iş ortamında büyük ölçüde ihmal ve istismara uğradığı söylenebilir.

Bu araştırmanın sonucuna göre; Çocukların ve diğer işçilerin sağlık kontrollerinin düzenli olarak yapılması, sağlık personelleri tarafından hijyen, ilk yardım, kazaların önlenmesi ve kişisel koruyucu kullanımının önemi ile ilgili tüm işçi grubuna eğitim verilmesi önerilebilir.

KAYNAKLAR

1. Hancıoğlu A, Koç İ, Dayıoğlu M. Türkiye'de Çocuk ve Kadınların Durumu, Unicef Ankara. Haziran 2000, ss 68.
2. DİE, ILO. Türkiye'de Çalışan Çocuklar Semineri, Gürçay C, Kumaş H. Dünyada ve Türkiye'de Çalıştırılan Çocuk Profili, Ankara, Mayıs 2001, ss 29-38.
3. DİE. Çocuk İşgücü 1999. DİE Matbaası. Ankara
4. Çocuk Hakları Evrensel Bildirgesi. 22184 sayılı Resmi Gazete. 27 Ocak 1995
5. Yörükoğlu A. Çocuk Ruh Sağlığı. Özgür Yayınları, İstanbul 1996, ss 68-72.
6. Çalışan Çocuklarla İlgili Uluslararası Belge ve Sözleşmeler. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı/ ILO

7. Görak G, Gülçiçek S. Çalışan Çocukların Sorunları ve Benlik Saygıları, VII. Ulusal Hemşirelik Kongresi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 22-24 Haziran 1999, ss 110-111.
8. Çetinkaya F, Ceyhan O, Eğri M. Kayseri İlinde Çırakların Çalışma Koşulları ve Sosyal Sorunları, III. Halk Sağlığı Günleri, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, 5-7 Mayıs 1993, ss 227-228.
9. 7 İş Kolu ILO/ IPEC Projesi. Oto Boya, Kaporta, Motor Bakım ve Onarım, Samsun İş Teftiş Grup Başkanlığı, ÇSGB, Ankara,1995, ss 118-124
10. Zeytinoğlu S. Çalışan Çocukların İstismarı ve İhmali, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 2001, ss10-11, 130 –131.
11. 4857 Sayılı Yeni İş Kanunu, Haziran 2003.
12. DİE, ILO. Türkiye’de Çalışan Çocuklar Semineri, Uğurlu A. Sosyal Güvenlik, Ankara, 29-31 Mayıs 2001, ss 214-216.
13. Centel T. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Mevzuatı. Ankara 2000
14. Vargel S, Bilir N. Çalışma Şartları Farklı İki Ayrı Oto Sanayinde Çalışan Çocuk İşçilerin (11-15 Yaş) Sağlık ve Psikososyal Durumları Üzerinde Bir Çalışma, III. Halk Sağlığı Günleri, Erciyes Üniversitesi, Kayseri 5-7 Mayıs 1993, ss 161-165
15. Önder R, Tabak S, Ağır A ve Arkadaşları. Metal Eşya İmal Eden Atölyelerde Çalışan 12-19 Yaş Grubu Çocukların Geçirdikleri İş Kazaları İle İlk Yardım Konusunda Bilgi Düzeylerinin Değerlendirilmesi, Sağlık ve Sosyal Yardım Vakfı Der,1997, 7:21
16. Pekşen Y,Dabak Ş, Önder Y. İş Kazalarında Kişisel Koruyucular ve Eğitimin Yeri, IV. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, Didim ,1994, ss 477- 478.

